

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, доцента
ЮРИНЕЦЬ ЗОРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

на дисертаційну роботу
Бочарової Юлії Геннадіївни
«Розвиток інноваційної інфраструктури національної економіки:
теорія та практика»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із науковими
програмами, планами, темами

Значення та роль інфраструктури загалом, інноваційної інфраструктури зокрема для забезпечення конкурентоспроможності, економічної безпеки, соціально-економічного зростання і розвитку країн в умовах глобалізації важко переоцінити, про що об'єктивно свідчать численні емпіричні та теоретичні дослідження.

Незважаючи на значну кількість праць із заданої проблеми та вагомість отриманих наукових результатів, питання розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки потребують подальшого дослідження й обґрунтування. За таких умов тема дисертаційного дослідження Бочарової Ю.Г. є надзвичайно актуальною, становить значний інтерес як у концептуальному, так і у практичному аспектах.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи Бочарової Ю.Г. є її зв'язок із планом науково-дослідних робіт Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, зокрема, «Модернізація національної інноваційної системи України в умовах цивілізаційних трансформацій» (номер державної реєстрації 0111U009875, 2012–2014 рр.); «Формування глобальних та національних механізмів управління сталим розвитком» (номер державної реєстрації 0115U005053, 2015–2016 рр.); «Імперативи та ключові детермінанти формування сталої конкурентоспроможності транспортної інфраструктури України в умовах

інтеграції до ЄС» (номер державної реєстрації 0116U007178, 2016–2017 рр.); «Участь України в міжнародному економічному співробітництві» (номер державної реєстрації 0117U004050, 2017-2019 рр.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій дисертації, повнота викладення їх в опублікованих працях

Отримані наукові результати, висновки і рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими, достовірними та логічними, відповідають поставленій меті й окресленим завданням. Методологія і методи дослідження, застосовані дисертантом, не містять суперечностей і є адекватними проблемі, що вирішується, та завданням дослідження. Зміст дисертації викладено в логічній послідовності, добре структуровано, що забезпечило побудову алгоритму вирішення сформованих завдань відповідно до визначеної мети.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження інноваційної інфраструктури національної економіки» розглянуто сутність та атрибути інноваційного розвитку національної економіки (с. 38-61), запропоновано концепцію інноваційної інфраструктури як специфічної складової інноваційної економіки (с. 61-82), запропоновано архітектуру інноваційної інфраструктури (с. 82-103).

У другому розділі «Методологічні аспекти розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки» розглянуто сутність, особливості та принципи розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки в умовах глобальної конкуренції (с. 106-131), визначено детермінанти (с.131-151) і моделі її розвитку (с. 151-166).

У третьому розділі «Тенденції та особливості розвитку інноваційної інфраструктури: глобальний і національний рівні» проведено дослідження стану й особливостей розвитку інноваційних інфраструктур різних країн (с. 169-201), проаналізовано вплив факторів на потенціал інноваційного розвитку (с. 201-221), проведено діагностику стану і виділено особливості розвитку інноваційної інфраструктури України (с. 221-243).

У четвертому розділі «Стратегія розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки» проаналізовано інституційне забезпечення процесів розвитку інноваційної інфраструктури в Україні (с. 246-259), визначено стратегічні орієнтири (с. 259-283) та запропоновано кумулятивну стратегію розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки (с. 283-309).

У п'ятому розділі «Реалізація кумулятивної стратегії розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки» визначено напрями модернізації середовища розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки (с. 310-329), розроблено рекомендації щодо реконфігурації та диверсифікації функціональних складових інноваційної інфраструктури України (с. 330-348), обґрунтовано напрями інтеграції інноваційних інфраструктур України та країн Європейського Союзу (с. 349-372).

Висновки та рекомендації, викладені у роботі, є достатньою мірою обґрунтованими і достовірними, що забезпечується опрацюванням значної кількості наукових джерел (372), використанням різноманітних методів дослідження, зокрема, узагальнення, систематизації, групування, класифікації, аналізу, синтезу, графічного та табличного аналізу, кластерного і компаративного аналізу, економіко-статистичного та кореляційно-регресійного аналізу тощо.

Позитивним є використання у процесі дослідження програмних продуктів (STATISTICA 10.00), що підвищило якість і вірогідність отриманих результатів.

Висновки та пропозиції є послідовними, розкривають завдання щодо наукової новизни. Теоретичне і практичне значення результатів підтверджено їхньою апробацією на 15 науково-практичних конференціях різного рівня, публікацією у 2 монографіях та 30 статтях.

Визначені положення дають підстави зробити позитивний висновок щодо наукового рівня, достовірності аналізу, доцільності теоретичних обґрунтувань та висунутих на захист положень.

Наукова новина одержаних результатів

Вивчення дисертації і праць здобувача, аналіз ґрунтовності наукових положень дають змогу зробити висновок, що в процесі дослідження автором одержано низку наукових результатів, які визначають новизну дисертаційної роботи:

– обґрунтовано концепцію інноваційної інфраструктури, що являє собою систему теоретичних положень щодо специфічної складової інноваційної економіки, в якій циклічним порядком забезпечується генерація ідей, їх трансформація в інновації та дифузія інновацій (с. 61-82);

– запропоновано архітектуру інноваційної інфраструктури національної економіки, що включає три функціональні складові: забезпечуючу; забезпечувану та подвійного призначення, між якими встановлюються прямі та опосередковані зв'язки (с. 82-103);

– розроблено кумулятивну стратегію розвитку інноваційної інфраструктури України, яка являє собою ітераційну модель дій та набір механізмів реалізації стратегічних пріоритетів (модернізація середовища розвитку; реконфігурація і диверсифікація функціональних складових інноваційної інфраструктури національної економіки; підвищення рівня інтеграції інноваційних інфраструктур України та країн Європейського Союзу), що забезпечують досягнення довгострокових цілей розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки, їх конгруентність із можливостями та обмеженнями функціонування інноваційної інфраструктури за принципами синергізму та самоорганізації, багаторівневості; циклічності; пріоритетності забезпечення національної безпеки; урахування впливу глокалізації, векторів (зовнішнього, внутрішнього) і вимірів (часового, матеріального, просторового, структурного) інноваційної інфраструктури (с. 283-309);

– удосконалено класифікацію детермінантів розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки, яку, на відміну від існуючих, побудовано на основі методу фасетної класифікації за трьома ознаками «джерело виникнення» (зовнішні, внутрішні), «керованість» (керовані, некеровані) та «специфіка» (універсальні, специфічні) (с. 131-151);

– розвинуто теоретико-методологічний підхід до ідентифікації моделей розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки, що на основі розширеної системи ідентифікаторів за принципами системності, універсальності, поліваріантності і релевантності дозволяє визначати систему моделей, до складу якої входять: сфокусована модель; диверсифікована, стихійна (с. 151-166);

– удосконалено систематизацію критеріїв диференціації структурних елементів функціональних складових інноваційної інфраструктури національної економіки, які, на відміну від існуючих, об'єднано у дві групи: критерії, що відображають особливості організації суб'єктів господарювання, й критерії, що відображають результативність діяльності суб'єктів господарювання (п. 1.3, с. 100-103);

– розкрито поняття «розвиток інноваційної інфраструктури» у контексті процесу перманентних послідовних трансформацій інноваційної інфраструктури національної економіки, які детермінуються глобальними викликами та сучасними особливостями міжнародної взаємодії країн, зокрема інтеграційними процесами, державною та регіональними стратегіями інноваційного розвитку і супроводжуються статичними та динамічними ефектами (с. 106-131);

– аргументовано науково-методичний підхід до визначення домінантних детермінантів розвитку інноваційних інфраструктур різних країн, в якому, на відміну від існуючих, використано принцип поєднання різних методів, зокрема, для виділення цільової групи країн – метод кластерного аналізу, для розрахунку ступеня впливу детермінантів на розвиток інноваційних інфраструктур та визначення їх ієрархії – кореляційний аналіз, для оптимізації кількості детермінантів – метод головних компонентів (с. 195-201);

– розгорнуто дослідження особливостей розвитку інноваційних інфраструктур країн – лідерів інноваційного розвитку, що дало змогу, на відміну від уже встановлених, виділити такі: диспропорційність і незбалансованість інноваційних інфраструктур, що проявляється у суттєвому кількісному переважанні забезпечуваних структур над забезпечуючими та

структурами подвійного призначення; чітка галузева спеціалізація (фокусування на таких галузях, як програмне забезпечення й послуги; фармацевтика, біотехнології та науки про життя; технології й апаратне забезпечення; товари виробничого призначення); високий рівень конкурентоспроможності структурних елементів функціональних складових інноваційної інфраструктури, а також активний розвиток стартапів, акселераторів, венчурних фондів (с. 197-198);

– розвинуто дослідження розвитку інноваційної інфраструктури України з урахуванням динаміки змін її функціональних складових, що дало можливість, на відміну від виявлених раніше тенденцій, виділити такі: збільшення диспропорційності інноваційної інфраструктури; зростання регіональної і зменшення галузевої асиметричності її розвитку та низький рівень ефективності структурних елементів функціональних складових (с. 221-243);

– обґрунтовано напрями модернізації середовища розвитку інноваційної інфраструктури України, до яких, на відміну від уже наявних, включено такі: удосконалення інституційного забезпечення, зокрема удосконалення формальних інститутів, зближення формальних й неформальних інститутів національної економіки; отримання достатнього рівня ефективності використання ресурсного забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури, у т.ч. інформаційного забезпечення (створення спеціалізованого порталу з інформацією про центри колективного користування обладнанням, коворкінг-центри, проекти, ідеї, потреби і технології, що використовуються в економіці, результати й особливості розвитку інноваційної інфраструктури); інтелектуального забезпечення (заходи, спрямовані на запобігання «відтоку мізків» і підвищення привабливості національної економіки, а також використання потенціалу, досвіду, знань та можливостей наукової діаспори); технологічного забезпечення (аналіз й оцінка технологічного потенціалу промислового сектора, стимулювання попиту на нові технології бізнесу) та фінансового забезпечення (розширення інструментів грантової підтримки

окремих дослідників, винахідників і їх колективів, розвиток державно-приватно-громадянського партнерства) (с. 310-329);

– аргументовано рекомендації щодо реконфігурації та диверсифікації функціональних складових інноваційної інфраструктури України, які, на відміну від уже розроблених, включають настанови щодо збільшення частки структур подвійного призначення та забезпечуючих структур; селективного розвитку більш результативних структурних елементів (бізнес-янгони, паркові структури, підприємства, що здійснюють інноваційну діяльність, заклади вищої освіти); створення нових структурних елементів (spin-off- і spin-out-компанії, «живі лабораторії», центри досконалості; центри компетенцій, технополіси та інші інноваційні екосистеми); забезпечення конкурентоспроможності, взаємодії та віртуалізації окремих структурних елементів функціональних складових інноваційної інфраструктури (с. 330-348);

– розвинуто наукове обґрунтування напрямів інтеграції інноваційних інфраструктур України та країн Європейського Союзу, які, на відміну від існуючих, містять такі: конвергенція правових систем країн; розвиток та диверсифікація їх науково-технічних і науково-виробничих відносин за формами (спільне проведення та обмін результатами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, розробка та використання науково-технічних нормативів і стандартів, впровадження та використання науково-технічних програм, виробниче кооперування), напрямами (біотехнології, гена інженерія, космос), структурою (внутрішньофірмові та міжфірмові, внутрішньогалузеві та міжгалузеві, горизонтальні та вертикальні), стадіями (довиробничі, виробничі та комерційні), об'єктами (однопредметні, багатопредметні) та суб'єктами (двосторонні, багатосторонні, транскордонні, міжрегіональні) (с. 349-372).

Теоретична та практична значущість наукових результатів

Теоретична цінність роботи полягає в розробці концепції інноваційної інфраструктури як специфічної складової інноваційної економіки (с. 61-82), подальшій розбудові понятійного апарату теорії інноваційної економіки, а саме понять «архітектура інноваційної інфраструктури національної економіки»

(с. 82-103), «інноваційний центр» (с. 87-88), «центр трансферу технологій» (с.88-89), «науковий парк», «технологічний парк», «індустріальний парк» (с. 90-94), «інноваційний інкубатор» (с.94-95), «розвиток інноваційної інфраструктури» (с. 107-108) та ін.

Теоретичне значення положень дисертації підтверджується їх використанням у навчальному процесі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського у ході викладання дисциплін «Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Глобалізація економіки і міжнародний інноваційний процес».

Практична цінність отриманих у дисертаційному дослідженні теоретико-методологічних положень і науково-практичних рекомендацій полягає у можливості їх використання для формування і реалізації державної політики інноваційного розвитку загалом та розвитку інноваційної інфраструктури зокрема.

Підтвердженням практичної значущості результатів є також те, що авторські розробки, які мають прикладний характер, знайшли своє застосування в діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: Комітету з питань економічної політики Верховної Ради України (довідка № 04-16/15-426 від 06.09.2017 р.); Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської облдержадміністрації (довідка №0831 від 20.03.2018 р.); Департаменту економічного розвитку Чернігівської облдержадміністрації (довідка №02-25/1507 від 20.06.2018 р.); відділення у місті Маріуполі Донецької торгово-промислової палати (довідка №03/1844 від 17.05.2017 р.); Управління економічного та інтеграційного розвитку виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради (довідка №84/40-13/196 від 17.04.2018 р.); Саксаганської районної у місті Кривий Ріг ради (довідка №25 від 05.01. 2017 р.).

Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам, повнота викладених наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Вивчення матеріалів дисертаційної роботи та автореферату дисертанта свідчать про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи.

Автореферат оформлений відповідно до вимог МОН України, повністю в стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до докторських дисертацій.

Основні результати дисертації опубліковано в 45 наукових працях, з яких 2 монографії (у тому числі: одноосібна монографія обсягом 19,74 др. арк.), 30 статей (у тому числі 5 статей у наукових фахових виданнях України, 18 статей – у фахових виданнях України, що внесені до міжнародних наукометричних баз), 15 праць апробаційного характеру, 5 публікацій, що додатково відображають наукові результати. Загальний обсяг публікацій складає 45,59 др. арк., особисто автору належить 39,18 др. арк. Зміст опублікованих праць у повній мірі розкриває сутність результатів проведеного дослідження.

В оприлюднених наукових працях основні положення дисертаційної роботи та результати дослідження висвітлено з достатньою повнотою. Характер видань і зміст опублікованих наукових праць відповідають вимогам ДАК МОН України, рекомендованим для повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Дискусійні положення та зауваження

Ознайомлення із матеріалами дисертації дозволяє констатувати, що всі висновки зроблені здобувачем є обґрунтованими, характеризуються науковою

новизною, мають теоретичне та практичне значення, водночас зауважень принципового характеру до роботи немає.

Серед основних зауважень та недоліків необхідно відмітити такі:

1. У роботі автором запропоновано архітектуру інноваційної інфраструктури національної економіки, що включає три функціональні складові: забезпечуючу, забезпечувану та подвійного призначення, між якими встановлюються прямі та опосередковані зв'язки (с. 99-100). Погоджуючись загальною із таким визначенням архітектури, вважаємо за доцільне звернути увагу на необхідність більшої уваги з боку здобувача характеристики зв'язків, що виникають між зазначеними складовими.

2. Автором розроблено систематизацією критеріїв диференціації структурних елементів функціональних складових інноваційної інфраструктури національної економіки (с. 100-103), звертаємо увагу на доцільність уточнення критерію «конкурентоспроможність» за рахунок виділення його внутрішнього та міжнародного аспектів.

3. Третій розділ дисертації дещо перевантажений табличним матеріалом, який можна було частково перенести у додатки (с. 169-243).

4. У ході апробації розвиненого автором науково-методичного підходу до визначення домінантних детермінантів розвитку інноваційних інфраструктур різних країн (с. 195-197) у ході реалізації етапу кластерного аналізу здобувачем визначено три групи країн, що розрізняються за рівнем розвитку інноваційних інфраструктур і рівнем інноваційного розвитку (країни-лідери, помірковані новатори, скромні новатори). Більшої значущості й обґрунтованості дослідженню додало б визначення тенденцій та особливостей розвитку не лише країн-лідерів, але й країн – поміркованих новаторів та країн – скромних новаторів, тим більше, що до групи країн – поміркованих новаторів належить й Україна.

5. Однією із основних особливостей розвитку інноваційної інфраструктури країн-лідерів інноваційного розвитку, що визначено здобувачем, є диспропорційність та незбалансованість інноваційних інфраструктур (с. 197-198), така ж особливість притаманна й розвитку

інноваційної інфраструктури України (с. 223-226), у зв'язку із чим постає питання: можливо така диспропорційність та асиметричність це закономірне явище? Які ж тоді пропорції є бажаними, найбільш ефективними? Отже, доцільно було визначити оптимальні пропорції інноваційної інфраструктури країн-лідерів інноваційного розвитку національної економіки.

6. У межах розроблених рекомендацій щодо реконфігурації та диверсифікації функціональних складових інноваційної інфраструктури України (с. 330-348) автором на основі даних країн-лідерів інноваційного розвитку побудовано регресійні, у т.ч. стандартизовані моделі залежності функціональних складових загалом, структурних елементів функціональних складових зокрема та таких результуючих показників, як «додана вартість, створена у наукоємних і високотехнологічних галузях», «обсяг експорту середньо- та високотехнологічних товарів», «обсяг високотехнологічного експорту». Вважаємо за необхідне наголосити на необхідності обґрунтування адекватності запропонованих моделей для України, можливості їх використання для прогнозування.

7. У роботі присутні поодинокі стилістичні неточності, які вказують на авторський стиль викладення результатів дослідження та не впливають на якість сприйняття матеріалу дисертації.

Як було зазначено вище наведені зауваження не носять принципового характеру, мають уточнюючий характер і не знижують наукової цінності та практичної значущості дисертаційної роботи, не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Бочарової Юлії Геннадіївни є цілісною, завершеною, самостійно виконаною, кваліфікованою науковою працею, яка містить достатньою мірою обґрунтовані науково-практичні результати, що роблять суттєвий внесок у розвиток економічної науки. На основі проведеного автором наукового дослідження обґрунтовано теоретико-методологічні засади

та розроблено практичні рекомендації щодо розвитку інноваційної інфраструктури національної економіки.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни, рівень яких («вперше», «удосконалено» та «одержали подальшого розвитку») визначено коректно.

Напрямок дисертаційної роботи відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Розвиток інноваційної інфраструктури національної економіки: теорія та практика», за змістом і оформленням відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами і доповненнями) Міністерства освіти і науки України, а її автор Бочарова Юлія Геннадіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

**Офіційний опонент,
професор кафедри менеджменту
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Міністерства освіти і науки України,
доктор економічних наук, професор**

З.В. Юринець

Підпис З. В. Юринець ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка

О.С. Грабовецька